

Mødet mellem Blixen og Arendt satte sig dybe spor

Karen Blixen spiller en central rolle i Hannah Arendts politiske filosofi og i hendes begreb om 'udvidet tænkning'.

BLIXEN. Dagens kronikør, Ivan Z. Sørensen, har et særdeles godt kendskab til Karen Blixen. Sammen med Johan Rosdahl har han skrevet bogen 'At læse Karen Blixen'. Tegning: Anne-Marie Steen Petersen

Ivan Z. Sørensen

»Hun kom, meget meget gammel, forfærdelig skrøbelig, smukt påklædt; hun blev ført hen til en renæssancestol af en slags, fik noget vin, og så begyndte hun, uden skyggen af manuskript, at fortælle historier, næsten ord for ord som de findes på tryk. Publikum, alle meget unge mennesker, var overvældet ... Hun var som et genfærd fra gud ved hvor og hvornår. Og endda mere overbevisende end på skrift. Også: a great lady«.

Den gamle dame er Isak Dinesen, sådan som den tysk-amerikanske filosof Hannah Arendt husker hende. Dinesen/Blixen var i de første måneder af 1959 på sin første og eneste rejse til USA, hvor hun blev modtaget – og optrådte – som en verdensstjerne. Arendt overværede hendes performance i et af datidens mest fashionable kultursteder i New York, The Poetry Center i YMHA (Young Men's Hebrew Association).

Arendt er ikke den eneste, der oplever den gamle fortællerske som en næsten mytisk figur: Hun er »sådan en sjælden og vidunderlig udstråling af hendes egen fantasi, at hun helt er kommet til at ligne en af hendes egne figurer«, skriver fotografen Cecil Beaton i sin dagbog.

Og Blixen selv spiller rollen med megen selvfølelse: »I am a storyteller ...«, pointerer hun gang på gang. Det er lige før hun overspiller, når hun over for forfatterinden Nancy Wilson Ross koketterer: »Åh, jeg er så fuld af historier, der aldrig er blevet fortalt! Sommetider føler jeg det, som om ... hvis man prikkede hul på mig, ville de strømme ud!«.

Også Truman Capote spotter den ikoniske fortællerske: »En imponerende skabning træder ud af en af hendes egne fortællinger ... Tiden har forædlet hende ... tiden har destilleret hende til en essens, ligesom en drue bliver en rosin, roser til olie ... la vraie chose, a true somebody«. A true storyteller.

Avedon hævder bl.a., at han kun sjældent finder skønhed i et ungt ansigt. Skønheden finder han til gengæld i Isak Dinesens hænder

I præsentationen af den nye udstilling på Rungstedlund skriver stedets direktør, Catherine Lefebvre: »I Blixens univers skjuler masken ikke nødvendigvis vores sande identitet, snarere gør den os klogere på personen bag masken. Blixens garderobe er et klart udtryk for en sikker stilsans og en kærdkommen maske, der kan illustrere præcist dét, Blixen ønsker«.

Nemlig! Men hvad nu, hvis masken misforstås eller overfortolkes? Hvad nu, hvis andre læser noget andet eller noget mere i masken end det, man selv havde tænkt sig? Eller måske netop rammer plet i deres tolkning på en måde, man ikke selv havde set? Eller ønsket sig.

Alle amerikanerne tog hendes storyteller-maske til sig. Men nogle også mere, end godt var! Skulle hun erfare. Og så havde hun, ramt på sin forfængelighed, svært ved at holde masken.

Det var Blixens gode ven Truman Capote, der fik arrangeret, at hun skulle med i den fotobog, som den berømte modefotograf Richard Avedon var i gang med at lave optagelser til, og som Capote skrev forord til. Fotobogen, 'Observations', udkom i efteråret 1959, men optagelserne af Blixen fandt sted 11. april 1958 på D'Angleterre i København, en uges tid før hendes 73-års fødselsdag.

Hjemme igen i USA skriver Avedon hengivent:

»Kære Baronesse Blixen.

Jeg kan ikke glemme Deres elskværdighed og humor. Deres varme. Jeg føler, at jeg savner Dem.

I taknemmelighed Richard Avedon«

Vi har et vidnesbyrd om optagelserne dengang i 1958. Nemlig fra Blixens sekretær Clara Svendsen (senere Selborn). Hun skriver i sin bog 'Notater om Karen Blixen', at hun »troskyldigt« hjalp til med at holde et lagen op som baggrund for portrættet af Blixen, og »hun anede heller intet ondt, da han (Avedon) bad om at måtte tage et detailbillede af hendes hænder«.

Vi har også et vidnesbyrd om Avedons intentioner med optagelsen af Blixen – og de andre prominente personer i fotobogen. Nemlig fra Capote, der gengiver Avedons bemærkninger i atelieret i New York en vinterdag i 1959, mens han fremviser alle de klargjorte billeder til bogen.

Avedon hævder bl.a., at han kun sjældent finder skønhed i et ungt ansigt. Skønheden finder han til gengæld i »Isak Dinesens hænder. Så meget er blevet skrevet dér, dér er så meget at læse, hvis blot man kan læse. For mig er de fleste folk i denne bog jordiske helgener. Fordi de er besat. Besat af arbejde af den ene eller anden slags. At danse, at være smuk, fortælle historier, løse gåder, optræde på gader og stræder«.

BARONESSE. Karen Blixen var i 1959 i Amerika for første og eneste gang og blev fotograferet i pels ad flere omgange. Det mest berømte er af Richard Avedon. Dette er fra samme rejse, taget på Rockefeller Foundation Library af Robert Goldberg.

Og så fortæller han ellers om sin teknik og sine tricks, både under selve fotograferingen og under fremkaldelsen; han laver op til tres fremkaldelser af et billede for at kunne fremhæve en detalje, få gjort det usynlige synligt. Han så at sige tydeliggør alle disse personers masker.

Avedon sendte straks bogen til Blixen, da den var færdig i efteråret 1959 – altså et halvt års tid efter hendes hjemkomst fra USA. Blixen var chokeret! Hun følte, hun blev holdt for nar.

30.10.1959 'takker' hun for 'Observations':

»Kære Mr. Avedon,

Jeg burde takke Dem for at have sendt mig Deres bog. Det er et fint kunstværk. Men Deres fotos af mig, og Trumans artikel om mig, gjorde mig ked af det og fordunklede virkelig det indtryk af Amerika, jeg havde taget med mig hjem. For jeg føler, at jeg møder to mennesker fuldstændig uden generøsitet. Ikke desto mindre ønsker jeg jer begge held og lykke med jeres arbejde«.

»Nuvel, hverken forfængelighed eller behovet for tilbedelse (...) hører til blandt dødssynderne, men de er uovertrufne sufflører, når vi har brug for forslag til, hvordan vi kan gøre os selv til grin«.

Sådan skriver Hannah Arendt i sit essay om Isak Dinesen, som er medtaget i hendes 'Men in Dark Times'.

Teksten var oprindeligt skrevet som en anmeldelse af Parminia Migels Blixen-biografi 'Titania' fra 1967. En yderst kritisk anmeldelse, bl.a. pga. Migels ukritiske skamros af baronessen. Denne kunne, mener anmelderen, have været forbigået i tavshed, »hvis det ikke var for det uheldige forhold, at det var Isak Dinesen selv (eller var det baronesse Karen Blixen?), der så at sige havde bestilt denne biografi«.

Arendt var – i modsætning til Migel – ikke bange for at røre ved det pinlige, man undertiden kan føle, når man beskæftiger sig med Blixen. Men Arendt trækker tankevækkende perspektiver ud af baronessens forfængelighed og berømmelseshunger. Hendes spydig-skæmtsomme skelnen mellem baronesse Karen Blixen og fortællersken Isak Dinesen ligger helt i forlængelse af forfatterindens egne bestræbelser. Som hun sagde i et interview i 1934, da det blev afsløret, hvem der stod bag pseudonymet Isak Dinesen og bog-succesen 'Seven Gothic Tales' i USA: »Jeg vil ikke stå til regnskab for det, Isak Dinesen skriver«.

Dobbeltidentiteten er en konstruktion, som hun forsøger sig med gang på gang, men den er svær at fastholde konsekvent for hendes publikum – som det også var for Blixen selv.

Et raffineret spil mellem forfatteren af *kød og blod* og fortællersken ligger i en bemærkning, som Arendt læste og hæftede sig ved allerede i 1957. Den stod i et interview i 'The New York Book Review': »alle ulykker er til at bære, hvis man kun kan få dem ind i en 'historie' eller gøre en 'historie' af dem« – som sætningen lyder i Blixens originale danske formulering.

Dette statement inddrog Arendt igen og igen i sin tænkning, og hun udvider Blixens tanke til, at ikke bare 'ulykker', men også følelsen af 'glæde' og 'lykke' kun bliver meningsfuld, når den fortælles. 'Storytelling' er omdrejningspunktet og perspektivet i Arendts interesse for Dinesen.

Historier reddede hendes kærlighed til Finch Hatton, noterer Arendt, og historier reddede hendes liv efter katastrofen og tabet i Afrika. Fra en mere overordnet betragtning skaber historiefortælling mening i, hvad der ellers ville forekomme som en række af vilkårlige hændelser. Med historien former det moderne menneske sin identitet – og sin skæbne. Og et håb.

For Blixen er 'skæbne', som hun siger, ikke »en gud uden ansigt, som man må bukke sig for i frygt og bæven«, men derimod samspillet mellem de hændelser, der rammer én i livet – og så éns natur, dvs. éns måde at tackle hændelserne på. 'Amor mundi' er Arendts motto, kærlighed til verden. Det matcher Blixens 'Jeg er en jasiger'. Identitet og skæbne skabes ved som udgangspunkt at sige ja til verden og til livets tildragelser i det hele taget – og sætte dem ind i en historie. Så giver lykke og ulykke mening.

Det gælder også de ulyksalige Avedon-fotos!

Da Blixen i 1962 bidrager til en amerikansk udgave af H.C. Andersens eventyr med en lille fortælling, spørger forlæggeren, om han må anvende Avedons portrætfoto af hende på bogflappen. Hun reagerer omgående: »Jeg skal absolut ikke have noget billede af Mr. Avedon gengivet sammen med nogen af mine værker«.

Alligevel er der en slags opblødning i Blixens sind – da hun får eftertænkt den ydmygelse, hun følte, hun var blevet udsat for, og hendes umiddelbare tolkning af den: manglende generøsitet. Her kommer storytelling hende til hjælp.

I bogen 'Skygger på græsset' fra 1960 er der et kapitel med titlen 'Den store gestus'. Det handler om, hvordan kikuyoerne på farmen i Afrika spillede hende et puds: En lille kikuyodreng havde undladt at følge hendes lægelige råd, og hun havde i hele stammens påsyn grædt af magtesløshed og desperation. Næste morgen var de alle mødt op foran hendes hus med småskavanker af alle slags for at blive helbredt.

Eftertanke og tilgivelse, fantasi, accept af, at mennesker er forskellige, og insisteren på at sætte sig ind i andres situation og tankegang, det er vigtige fællesanliggender for Arendt og Blixen

Historien var nogle år tidligere blevet trykt i Alt for damerne, hvor pointen lå på 'en særlig afrikansk fantasi', som forløste den anspændte stemning. Ved bearbejdningen af kapitlet til 'Skygger på græsset' sker der en mærkbar drejning: »Jeg kunne ikke komme uden om den kendsgerning, at jeg blev holdt for nar. Men jeg blev holdt for nar med stor generøsitet, med manér. Jeg lo«.

At se sig selv og livets fortrædeligheder fra en humoristisk distance hører med til Karen Blixens stil og sindelag. Ligeledes – hævder hendes sekretær – evnen til at tilgive. Hun tilgav i hvert fald den ene af de to amerikanere: »Han er en sød fyr og en god forfatter,« siger hun om Capote kort før sin død til fotografen Cecil Beaton. »Han er en ven, og jeg er glad for ham. Give him my love«.

Eftertanke og tilgivelse, fantasi, accept af, at mennesker er forskellige, og insisteren på at sætte sig ind i andres situation og tankegang, det er vigtige fællesanliggender for Arendt og Blixen. Arendt siger demokratisk, at når hun former et standpunkt, lader hun 'de andre' være repræsenteret i sit sind. Blixen advarer underfundigt mod at se 'næsten' i eget spejlbillede: »Budet 'Gør mod andre, hvad du vil, at andre skal gøre mod dig' bliver en usikker og farlig leveregel i hænderne på fantasiløse mennesker«.

Dinesens fortællinger spiller en central rolle i Arendts politiske filosofi og i hendes begreb om 'udvidet tænkning'. Hun analyserer i 'Between Past and Future' (1961) selve fortællingens meningsskabende betydning i moderne tid – der er kendetegnet ved tab af tradition og erfaringen af vilkårlighed og kontingens (forstået som 'uden forudgivet mening'). Bogens titel synes at være hentet direkte fra Blixens skæbneanekdote 'Dykkeren'.

Arendt var velforberedt, da hun mødte op for at se og høre Isak Dinesen i New York i foråret 1959. I oktober året før var 'Anecdotes of Destiny' udkommet, og Arendt havde kastet sig over den. Hun skriver, i november 1958, begejstret til en tysk veninde om denne »herliches Buch« af en stor dansk »Geschichtenerzählerin, große Dame und weiser alte Frau«.

Fra 'Dykkeren' henter Arendt også de bærende metaforer til karakteristikkene af sine helte Walter Benjamin og Martin Heidegger: De er perlefiskere. De besidder den »sjældne gave at kunne tænke poetisk« – i mørke tider.

I 'Dykkeren' kan man læse: »følger man blot en enkelt perles levnedsløb, finder man deri stof til hundrede historier. Perler ligner tillige i sig selv digternes frembringelser, – de er sygdom forvandlede til Skønhed«. Og i 'Storme' citerer Blixen – og Arendt med hende – Shakespeares vers om havets evne til at forandre (sea-change) 'Alt til en ny og forunderlig skat' (something rich and strange). Det er netop det, Arendts helte (inkl. Isak Dinesen) kan og gør – hendes 'Men in Dark Times'.

Ivan Z. Sørensen er lektor på Roskilde Gymnasium, forfatter og foredragsholder. Har sammen med Johan Rosdahl, skrevet bogen 'At læse Karen Blixen'.